LEGISLATÍVNE ZMENY KOMPETENCIÍ PÔRODNÝCH ASISTENTIEK NA SLOVENSKU: VÝZVA PRE VZDELÁVANIE BUDÚCICH PROFESIONÁLOK
LEGISLATIVE CHANGES TO THE SCOPE OF PRACTICE FOR MIDWIVES IN SLOVAKIA: A CHALLENGE FOR THE EDUCATION OF FUTURE PROFESSIONALS

PÉMOVÁ Jana*, GÁBOR Mária, SCHLOSSEROVÁ Alena, GALDUNOVÁ Helena

Katedra pôrodnej asistencie, Fakulta zdravotníckych odborov, Prešovská univerzita v Prešove, Prešov, Slovenská republika

** korešpondenčný autor / corresponding author: jana.pemova@unipo.sk*

ABSTRAKT

Legislatívne vymedzenie kompetencií pôrodných asistentiek zásadným spôsobom ovplyvňuje charakter a rozsah nimi poskytovanej zdravotnej starostlivosti. Prijatím vyhlášky Ministerstva zdravotníctva SR č. 208/2024 Z. z. došlo v porovnaní s predchádzajúcou právnou úpravou podľa vyhlášky č. 95/2018 Z. z. k viacerým zmenám v odborných činnostiach pôrodných asistentiek. Tieto úpravy smerujú najmä k posilneniu ich profesijnej samostatnosti, rozšíreniu klinických kompetencií a zvýšeniu miery klinického rozhodovania. Cieľom tohto listu redakcii je poukázať na vybrané legislatívne zmeny v kompetenciách pôrodných asistentiek a priblížiť ich význam z pohľadu pregraduálneho vzdelávania. Osobitná pozornosť je venovaná oblasti ošetrovania pôrodných poranení, v ktorej došlo k zásadnému posunu smerom k invazívnym výkonom. Príspevok zároveň predstavuje príklad reakcie akademického prostredia na aktuálne legislatívne zmeny prostredníctvom zavedenia simulovaného kurzu sutúry pôrodných poranení pre študentky pôrodnej asistencie.

Kľúčové slová: Pôrodná asistentka. Kompetencie. Vyhláška MZ SR. Klinické zručnosti. Sutúra pôrodných poranení.

ABSTRACT

The legal definition of midwives' scope of practice fundamentally influences the nature and scope of the healthcare they provide. The adoption of Decree No. 208/2024 of the Ministry of Health of the Slovak Republic has led to several changes in the professional activities of midwives compared to the previous legal framework under Decree No. 95/2018. These amendments are primarily aimed at strengthening their professional autonomy, expanding their clinical competencies, and increasing their scope of clinical decision-making. The purpose of this letter to the editor is to highlight selected legislative changes in the competencies of midwives and to explain their significance from the perspective of undergraduate education. Particular attention is paid to the area of managing obstetric injuries, where there has been a significant shift toward invasive procedures. The article also presents an example of the academic community's response to current legislative changes through the introduction of a simulated course on suturing obstetric injuries for midwifery students.

Key words: Midwife. Competencie. Ministry of Health of the Slovak Republic decree. Clinical skills. Suturing of obstetric injuries.

ÚVOD

Jasne vymedzené kompetencie pôrodných asistentiek majú dôležitý vplyv na kvalitu starostlivosti o ženu a novorodenca počas tehotenstva, pôrodu aj šestonedelia. Určujú, akú úlohu má pôrodná asistentka v praxi a do akej miery môže poskytovať starostlivosť samostatne. Na Slovensku bol rozsah týchto kompetencií dlhodobo upravený vyhláškou Ministerstva zdravotníctva SR č. 95/2018 Z. z. V roku 2024 však došlo k jej aktualizácii prijatím vyhlášky č. 208/2024 Z. z., ktorá priniesla viacero zmien v odborných činnostiach pôrodných asistentiek. Nová právna úprava niektoré kompetencie rozširuje, iné spresňuje a vo viacerých prípadoch kladie väčší dôraz na klinické rozhodovanie. Tieto zmeny možno vnímať ako reakciu na vývoj v klinickej praxi aj na dlhodobo diskutovanú potrebu posilniť postavenie pôrodných asistentiek v systéme zdravotnej starostlivosti. Zároveň však predstavujú výzvu pre vzdelávanie, nakoľko zvyšujú nároky na pripravenosť absolventiek zvládať aj náročnejšie situácie. Z tohto pohľadu sa javí ako dôležité nielen identifikovať konkrétne zmeny v legislatíve, ale zároveň sa zamyslieť nad tým, čo znamenajú pre prípravu študentiek na prax.

VYBRANÉ LEGISLATÍVNE ZMENY V KOMPETENCIÁCH PÔRODNÝCH ASISTENTIEK

Porovnanie oboch právnych úprav ukazuje, že zmeny v kompetenciách pôrodných asistentiek majú skôr postupný charakter. Nejde o zásadnú premenu systému, ale o čiastkové úpravy, ktoré v niektorých oblastiach menia spôsob, akým pôrodná asistentka svoju prácu vykonáva.

V oblasti prenatálnej starostlivosti je zrejmé rozšírenie kompetencií smerom k aktívnejšiemu prístupu. Kým predchádzajúca právna úprava bola viac orientovaná na sledovanie fyziologickej gravidity,

aktuálne znenie umožňuje pôrodnej asistentke aj indikovať vybrané vyšetrenia zamerané na včasné zachytenie rizík.

Zmena sa prejavuje aj pri vedení pôrodu. Nová vyhláška jasne uvádza možnosť vedenia pôrodu koncom panvovým v neodkladných prípadoch. Hoci ide o rozšírenie kompetencie, jej reálne využitie bude závisieť najmä od podmienok konkrétneho pracoviska a skúseností pôrodnej asistentky.

Významný posun nastal aj v oblasti ošetrovania pôrodných poranení. Pôvodná formulácia „ošetruje pôrodné poranenia“ bola doplnená možnosťou indikovať a vykonávať šitie malej chirurgickej rany. Táto zmena predstavuje prechod k výkonu, ktorý si vyžaduje vyššiu úroveň odborných vedomostí aj praktických zručností.

V práci pôrodnej asistentky je zároveň zreteľný aj posun v práci s údajmi. Nová vyhláška zdôrazňuje, že vitálne funkcie nielen meria a zaznamenáva, ale ich aj vyhodnocuje a využíva pri rozhodovaní o ďalšom postupe v starostlivosti. To znamená väčší dôraz na klinické uvažovanie a rozhodovanie.

Zmeny sa dotýkajú aj ďalších výkonov. Niektoré z nich sa presúvajú zo závislosti od indikácie lekára do samostatnej kompetencie pôrodnej asistentky. Príkladom je zavádzanie perifernej venóznej kanyly, kde aktuálne znenie umožňuje nielen realizáciu výkonu, ale aj jeho indikáciu a následné zhodnotenie stavu.

Celkovo možno povedať, že nová legislatíva zachováva štruktúru poskytovania starostlivosti a kompetencie pôrodných asistentiek rozširuje vo väčšine prípadov len mierne. Napriek tomu však v niektorých oblastiach prináša zreteľnejší posun, najmä pokiaľ ide o väčšiu samostatnosť a zapojenie do rozhodovania v klinickej praxi (Vyhláška MZ SR č. 208/2024 Z. z., 2024). Tento vývoj je v súlade s diskusiami, ktoré prebiehajú na európskej úrovni a poukazujú na potrebu prispôsobiť kompetencie pôrodných asistentiek reálnym požiadavkám praxe (ICM, 2024; Spark Legal and Policy Consulting, 2024).

Pre lepšiu orientáciu v legislatívnych zmenách je prehľad vybraných úprav kompetencií pôrodných asistentiek uvedený v tabuľke 1.

Tabuľka 1 Prehľad vybraných zmien kompetencií pôrodných asistentiek podľa vyhlášok MZ SR č. 95/2018 Z. z. a č. 208/2024 Z. z.

Oblasť kompetencie	Lokalizácia (2024)	Pôvodné znenie (2018)	Nové znenie (2024)	Charakter zmeny
Prenatálna starostlivosť	§ 6 ods. (2) písm. a)	Realizuje preventívne prehliadky u ženy s fyziologickou graviditou	Realizuje preventívne prehliadky, poskytuje poradenstvo a **indikuje vyšetrenia pre včasnú diagnostiku rizikového tehotenstva**	Rozšírenie kompetencie o indikáciu
Vedenie fyziologického pôrodu	§ 6 ods. (3) písm. f)	Vedie fyziologický pôrod vrátane epiziotómie	Odvádza fyziologický pôrod vrátane epiziotómie a **v neodkladných prípadoch aj pôrod v polohe koncom panvovým**	Rozšírenie klinických kompetencií
Pôrodné poranenia a chirurgické rany	§ 9 ods. (1) písm. c)	Ošetruje pôrodné poranenia	**Indikuje a vykonáva šitie malej chirurgickej rany**, odstraňuje stehy	Rozšírenie kompetencií smerom k výkonom
Farmakologické kompetencie	§ 9 ods. (1) písm. a)	Podáva lieky na základe indikácie lekára	**Indikuje a podáva liečbu bolesti a teploty (okrem opioidov)**	Zvýšenie autonómie
Diagnostické kompetencie (EKG)	§ 9 ods. (1) písm. d)	Nešpecifikované	**Monitoruje a vyhodnocuje základné parametre EKG**	Nová kompetencia
Administratívne a preskripčné činnosti	§ 6 ods. (5) písm. h)	Nešpecifikované	**Pripravuje lekársky predpis a koordinuje preskripciu**	Rozšírenie kompetencie
Prenatálne poradenstvo a edukácia	§ 6 ods. (2)	Edukácia v základnom rozsahu	Rozšírené poradenstvo vrátane diagnostiky a plánovania starostlivosti	Spresnenie a rozšírenie
Ošetrovateľské výkony (rozšírené)	§ 6, § 9	Štandardné výkony	Rozšírené (napr. enterálna výživa, katetrizácia, monitoring)	Rozšírenie kompetencií

Dopad legislatívnych zmien na pregraduálne vzdelávanie

Medzinárodné odborné dokumenty a stanoviská profesijných organizácií opakovane upozorňujú na to, že príprava pôrodných asistentiek by nemala zostať len na úrovni teoretických vedomostí. Dôraz sa čoraz viac kladie na schopnosť samostatne uvažovať, vyhodnocovať situácie a rozhodovať sa v konkrétnych klinických podmienkach (International Confederation of Midwives, 2024; Spark Legal and Policy Consulting, 2024). Podobne aj WHO poukazuje na to, že kvalita poskytovanej starostlivosti úzko súvisí s tým, ako dobre sú absolventky pripravené na reálnu prax, nie len na modelové situácie (World Health Organization Europe, 2024).

Osobitnú pozornosť si zaslúži zavedenie kompetencie indikovať a vykonávať šitie malej chirurgickej rany (Vyhláška MZ SR č. 208/2024 Z. z., 2024). Ide o výkon, ktorý už vyžaduje nielen manuálnu zručnosť, ale aj schopnosť správne posúdiť situáciu a zvoliť vhodný postup. Práve pri perineálnych poraneniach sa pritom v literatúre dlhodobo poukazuje na nedostatky vo vedomostiach aj praktickej príprave zdravotníkov (Diaz MP et al., 2021).

Význam praktického tréningu v tejto oblasti potvrdzujú aj výsledky štúdií, ktoré ukazujú, že cielené vzdelávanie vedie k zlepšeniu vedomostí aj zručností a zároveň zvyšuje istotu pri vykonávaní výkonu (Zimmo et al., 2017). Simulačné vzdelávanie sa pritom ukazuje ako veľmi vhodná forma prípravy, keďže umožňuje nácvik bez rizika a vytvára priestor na opakovanie a spätnú väzbu.

Na tieto zmeny postupne reaguje aj vzdelávacia prax. V nadväznosti na rozšírenie kompetencií bol na fakulte autorov príspeku zavedený kurz zameraný na sutúru pôrodných poranení. Praktický nácvik jednotlivých druhov stehov v simulovaných podmienkach, pod dohľadom lekára, umožňuje študentkám získať základné zručnosti ešte pred vstupom do klinického prostredia.

Realizované štúdie však naznačujú, že jednorazový tréning nestačí a poukazujú na potrebu opakovaného nácviku a systematického vzdelávania, keďže nedostatok praktických skúseností sa môže rýchlo prejaviť poklesom zručností (Diaz MP et al., 2021). Samotné pôrodné asistentky navyše uvádzajú, že v oblasti sutúry pôrodných poranení často pociťujú neistotu a uvítali by viac príležitostí na ďalšie vzdelávanie (Carroll, 2020).

Celkovo sa tak potvrdzuje, že legislatívna zmena sama o sebe nie je dostatočná. Ak má mať reálny prínos pre prax, musí byť sprevádzaná aj zmenami vo vzdelávaní. Dôležité je vytvárať priestor na rozvoj praktických zručností, podporovať klinické uvažovanie a umožniť pravidelné precvičovanie nových kompetencií.

ZÁVER

Porovnanie oboch legislatívnych úprav ukazuje, že zmeny v kompetenciách pôrodných asistentiek nie sú revolučné, no v konkrétnych oblastiach prinášajú reálne posuny pri výkone ich povolania. Ide najmä o situácie, kde sa rozširuje priestor pre samostatné konanie, rozhodovanie a prevzatie väčšej zodpovednosti za priebeh starostlivosti o ženu a novorodenca. Časť týchto činností bola súčasťou každodennej praxe pôrodných asistentiek už aj pred prijatím novej vyhlášky a aktuálna legislatíva ich teraz oficiálne zakotvuje.

Aby sa však nové kompetencie mohli plnohodnotne uplatniť v praxi, je potrebné, aby na ne reagovalo aj vzdelávanie. Dôležité je nielen rozšíriť obsah výučby, ale najmä posilniť jej praktickú stránku. Práve možnosť opakovaného nácviku, práca v simulovaných podmienkach a postupné budovanie istoty pri výkone odborných činností sa ukazujú ako kľúčové.

Prepojenie legislatívy, vzdelávania a klinickej praxe môže prispieť k tomu, aby rozšírené kompetencie skutočne viedli k zlepšeniu poskytovanej starostlivosti.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

CARROLL L, SHEEHY L, DOHERTY J et al. Perineal management: Midwives' confidence and educational needs. *Midwifery.* 2020; 90: 102817.

DIAZ M.P., SIMPSON N., BROWN A. et al. Effectiveness of structured education and training in perineal wound assessment and repair. *Eur J Midwifery*. 2021; 5: 13.

INTERNATIONAL CONFEDERATION OF MIDWIVES. Stronger standards, better care for women. 2024. Dostupné na: https://internationalmidwives.org/stronger-standards-better-care-for-women-why-the-eu-must-strengthen-its-midwifery-directive/

SPARK LEGAL AND POLICY CONSULTING. Workshop: Midwives in the EU – Discussion paper. 2024. Dostupné na: https://www.sparklegalpolicy.eu/wp-content/uploads/2024/10/Workshop-Midwives-Discussion-paper.pdf

VYHLÁŠKA MZ SR Č. 95/2018 Z. z. Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovuje rozsah ošetrovateľskej praxe. 2018.

VYHLÁŠKA MZ SR Č. 208/2024 Z. z. Vyhláška Ministerstva zdravotníctva Slovenskej republiky, ktorou sa ustanovuje rozsah praxe pôrodnej asistencie. 2024.

WORLD HEALTH ORGANIZATION. Strengthening the skills of future midwives. 2024. Dostupné na: https://www.who.int/europe/news/item/03-05-2024-strengthening-the-skills-of-future-midwives

ZIMMO K, LAINE K, VIKANES Å et al. Diagnosis and repair of perineal injuries. *BMJ Open*. 2017; 7: e014183.